

УДК [340.12:342.57](470)"18"

С. Д. Сворак

НАРОДОВЛАДНІ ІНСТИТУТИ У ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДАХ ДЕКАБРИСТІВ

Розглянуто філософсько-правові й державно-політичні концепції та погляди декабристів на трансформацію державного ладу Російської імперії. Запропоновано враховувати розробки декабристів у процесі розбудови народовладних інститутів в Україні та у майбутньому державно-правовому устрої країни.

Актуальність теми цього дослідження зумовлена недостатнім вивченням ідей, поглядів, переконань і державно-правових уподобань декабристів, фрагментарністю спроб теоретичного аналізу їх праць, що вписані у традиції демократичної думки. Дослідження державно-правових поглядів декабристів у радянські часи значною мірою були обтяжені марксистсько-ленінським класово-пар-

© Сворак С. Д., 2012

тійним підходом, застосовуючись тільки для підкріплення панівної ідеології, у тому числі й для скріплення великодержавницьких імперських амбіцій Москви. Проблеми дослідження народовладних ідей і поглядів вітчизняних авторів, у тому числі й першої половини XIX ст. сьогодні є особливо актуальними поряд із суто науковим інтересом також мають велике політичне й державотворче значення. Актуальність означеної теми дослідження значною мірою зумовлена ще й суто українською практичною обставиною, адже особливості сучасного державотворення визначаються наполегливим пошуком народовладних інститутів, теорій, ідей та поглядів, які історично були притаманні національній правовій культурі.

Нігілістичне ставлення до визнаних народоправних традицій української нації ставить під сумнів і саму можливість творчого розвитку сучасних інститутів народовладдя та механізму захисту прав і свобод громадян України. Як наслідок, незважаючи на наявність багатьох наукових досліджень з проблем народовладдя в українській історії держави і права, більшість дослідників і в наш час плутаються у застосуванні базових методологічних засад, переходячи з цивілізаційних та загальнолюдських на засади марксизму-ленінізму, керуючись не стільки державно-правовими та загальнофілософськими принципами дослідження ідей народовладдя в історії української нації, скільки політичними міркуваннями щодо оцінки творчості відомих вітчизняних дослідників, зокрема М. Грушевського, Д. Донцова, М. Міхновського тощо, тоді як система поняттєво-категоріального інструментарію будується за марксистською схемою.

Так чи інакше, але традиція вивчення народовладних ідей в українській історії держави і права зазнає змін і формується сьогодні у новому русі – загальноцивілізаційному. Усе яскравіше виявляється тенденція аналізу генези народовладдя в історії української держави і права в цілісній моделі цивілізаційного розвитку з досить сильним політичним акцентом. В. Смолій та В. Левенець вважають, що «історичні сюжети часто інтерполюються в обґрунтуванні стратегій протилежних політичних векторів. Спрощені інтерпретації минувшини легітимізують сьогодення, надають певної переконливості державній політиці» [1, с. 11].

Таким чином, ідеї народовладдя як особлива історична і теоретична форма філософсько-політичного вчення в сучасній літературі дистанціюються від їх базових засад – державності й права нації та народу. Тому сьогодні необхідна ґрунтовна переорієнтація наукових досліджень державно-правової думки вітчизняних науковців, спрямування їх на відродження та формування у процесі українського державотворення національної моделі.

Автор намагається реконструювати логіку мислення декабристів стосовно розуміння ними ідеї народовладдя як на українських землях, так і в Російській імперії у цілому з метою подальшої її розробки сучасною державно-правовою наукою. Серед декабристів,

за далекосяжністю та глибиною наукових поглядів і висновків на сутність народовладдя, виділяються П. Пестель і М. Муравйов. П. Пестель був безпосереднім послідовником народовладних ідей О. Радищева, державно-правові ідеї якого мали слугувати поштовхом до зміни монархічних устоїв у державах, що розвивалися на основі промислового виробництва. Погляди О. Радищева сформувалися під впливом російської дійсності, і зокрема, селянської війни під проводом О. Пугачова, у складі загонів повстанців якої були не лише селяни, але й робітники заводів, фабрик і гірничовидобувних підприємств. О. Пушкін визнав, що повстання народних мас проти кріпацтва деспотичної монархії Росії «сколихнуло державу від Сибіру до Москви і від Кубані до Муромських лісів» [2, с. 626], а основною причиною масових повстань було перетворення у часи царювання Катерини II сотень тисяч вільних селян на кріпаків [2, с. 625].

О. Радищев через пряме сприйняття державно-правових ідей європейського Просвітництва та безпосередні особисті враження від російської дійсності чудово розумів, що існуюча деспотична монархія в Росії з її репресивними інститутами влади не може мати перспективи в саморозвитку через посилення кріпацтва й придушення вільнодумства. О. Пушкін, розмірковуючи над проблемами петровських реформ, дійшов висновку, що «великий цар розчавив народ під тягарем податків і довів деспотизм до нечуваного ступеня могутності» [3, с. 410]. В. Ульянов-Ленін, даючи оцінку революційно-демократичним силам декабристів, писав: «Нам болісно бачити й відчувати, яким насильством, гнобленням і наругам піддають нашу прекрасну батьківщину царські кати... Ми горді тим, що ці насильства викликають відсіч у нашому середовищі, що це середовище висунуло О. Радищева, декабристів, революціонерів-різночинців 70-х років» [4, с. 107]. Тож бачимо, що О. Радищев у цьому ланцюгу революціонерів-демократів виступає першим.

Ставлення О. Радищева до царської монархії було історично обґрунтоване. Він глибоко проаналізував історію державної правової системи й дійшов висновку, що в Київській Русі протягом усього періоду її розвитку існувало народовладдя. Г. Волков, досліджуючи суспільно-політичну свідомість дворянської демократично орієнтованої інтелігенції, переважно офіцерської групи, зазначає, що праця О. Радищева «Путешествие из Петербурга в Москву» розбудила всю мислячу Росію, що О. Пушкін не міг не віддати належне друкованому слову, коли писав: «Ніяка влада, ніякий уряд не можуть зупинити всеруйнівну дію друкованого слова» [5, с. 136]. Головною ідеєю цієї праці О. Радищева була ідея соборності народу та його влади. «Соборність народу і влади є влада першопочаткова, а тому влада вища, єдина» [6, с. 27].

О. Радищев зумів критично осмислити деспотизм Російської монархії та окреслити мирний шлях реформування державно-правової системи. Однак правляча династія та її оточення сприйма-

ють пропозиції О. Радищева з реформування державних інститутів влади на засадах народовладдя як щось цілковито небезпечне й відповідно застосовували репресивні заходи щодо його особи. Катерина II зрозуміла ідейний задум «Путешествия», побачила у книзі «зневагу до встановленого і прийнятого», а в авторі – «бунтівника гірше Пугачова», і наказала його арештувати. Кримінальною палатою Сенату О. Радищева було засуджено до страти, яку пізніше замінили висланням в Ілимськ [7, с.102]. Після вбивства імператора Росії Павла I Радищеву було дозволено переїхати в Петербург і в 1801 р. він вже перебував на службі в Комісії зі створення законів. Після того, як його знову усунули від активної політичної й державотворчої діяльності, О. Радищев наклав на себе руки.

Працюючи в Комісії, О. Радищев розробив свій проект Цивільного уложення, в якому народному зібранню він надає найвищі владні повноваження, наголошуючи, що «соборна дія народу владу народам постановляє» [6, с. 26]. Цей концепт був слухним і його сприйняли й розвинули майбутні декабристи П. Пестель і М. Муравйов. Після переможної війни над військом Наполеона, котра збагатила суспільно-політичний досвід багатьох офіцерів, вони по-своєму критично осмислили революційні події в Європі, науково розвинули ідеї О. Радищева й почали спільно працювати над формуванням концепції нової, народовладної держави у Російській імперії. Незважаючи на обмеження політичних свобод в Росії, група офіцерів, значна частина яких була спадкоємцями києворуських князівських династій та козацької старшини, організувалася в таємні політичні спілки, зокрема Союз спасіння, Південне товариство, Північне товариство, Товариство об'єднаних слов'ян. Політичні організації прогресивної частини дворянських офіцерів сформувались у добу революцій у європейських країнах за умов відсутності політичних свобод, удосконалення системи «тиранії Петра, його жорсткості самовладдя» і кріпацтва, коли «деспотизм оточував себе відданими найманцями, які придушували будь-яку опозицію» [5, с. 102].

Після переможної війни 1812 р. в колах прогресивної інтелігенції в Росії почав виявлятися дедалі більший інтерес до теорії демократичного устрою, яка в європейському Просвітництві на той час була панівною ідеологією. Ідеї свободи, рівних прав громадян, суверенності народу вплинули на подальший розвиток державно-правової думки в Росії кінця XVIII – початку XIX ст. і спонукали передову соціальну верству прийняти ці ідеї як аксіоматичну істину. Політична реакція з боку монархічного режиму на вільнолюбство творчої інтелігенції Росії загальмувала поступ, зробила затяжним демократичний рух. Дворянська інтелігенція, намагаючись збагнути сутність Французької революції 1798 р., переорієнтувалась, звернувшись у своєму пізнанні державного устрою до історії держави. Характеризуючи цей процес, П. Кириєвський, близький до демократичних поглядів О. Пушкіна, писав: «Історія в наш

час є центром пізнання наук, природних умов всякого розвитку, спрямування історичне обіймає все. Вік наш – передовсім і переважно історичний» [8, с. 12].

Саме тому вивчення народовладних традицій Київської Русі, до того безпідставно відірване від історії державного устрою, стало головним конструктивним інтересом для декабристів. Під впливом історичного мислення та світорозуміння О. Пушкін, близький за своїми політичними поглядами до декабристів, дійшов висновку, що головним суб'єктом історії є народ. Його твори «Борис Годунов» та «Історія Пугачова» розкривають глибокі роздуми про історичну долю народу і можновладців. У своїх листах до Чаадаєва, з яким він перебував у дружніх стосунках, О. Пушкін висловив думку, що Іван Грозний розгромив багатовікові державні народовладні інститути – вольності Новгородської та Псковської республік, які витримали татаро-монгольську наваду. Борис Годунов відмінив Юр'єв день, Василій Шуйський вперше оголосив себе самодержцем Росії, а Петро I – імператором. Історія доби Петра характеризується «загальним рабством», «усі стани в кайданах без розбору, всі рівні перед його дубиною», «все тремтіло, все мовчазно підпорядковувалося». Насамкінець, Катерина «роздарувала близько мільйона державних селян, тобто вільних хліборобів і закріпачила вільну Малоросію й польські провінції» [5, с. 125].

Протягом тривалого періоду доби молодого О. Пушкіна і декабристів мислителі заповзялися вивчати історію держави і права через призму демократичних ідей європейського Просвітництва. П. Пестель, М. Муравйов, П. Чаадаєв, інші представники декабристського руху опору деспотичній Російській монархії сформували першу, побудовану на методичному критичному скептицизмі та безкомпромісному визнанні народовладних засад, концепцію майбутньої Російської держави після усунення від влади імператорів. Погляди на державний устрій Росії передбачали певне поєднання монархічної форми з народовладдям у вигляді конституційної монархії уможливлювали існування двох форм правління, у зв'язку з чим М. Муравйов у «Проекті конституції» (1822 р.) зробив спробу утвердити інститут народовладдя. У статті першій та другій розділ досить чітко розглядається народ як суб'єкт влади. У тексті наголошується, що «російський народ, вільний і незалежний, не є і не може бути приналежністю ніякої особи і ніякого сімейства», а джерелом верховної влади є сам народ, якому належить виключне право продукувати основні постанови для самого себе» [9, с. 299]. У цілому ж проект конституції М. Муравйова дивовижно багатий різними плідними і цінними, хоча загалом консервативними думками про реконструкцію державно-правового устрою Росії.

Серед авторів усіх тогочасних проектів перебудови Російської державності М. Муравйов був першим мислителем, хто визнав існування державницької традиції із динамічною змінною – цивілізованістю, в структурі якої минулі форми народовладдя, зокрема

народне віче, змінювалися новими, без сталого накопичувального розвитку, як, наприклад, у деяких європейських країнах (Англія, Швеція, Норвегія). Оскільки вказані країни мають міцні консервативні традиції, то, на його думку, монархізм в історії російської державності ще має свої ресурси. Консерватизм М. Муравйова сам собою не давав підстав для розгляду інституту монархії як центру наступної стадії розвитку держави і права Росії, а лише для збереження власних досягнень і прихильності до минулих часів, коли князі Київської Русі посідали вільне місце в ході розвитку держави. Його погляди стали базовими для створення глибоко оригінальної державно-патріотичної концепції реконструкції існуючих у Росії інститутів влади.

Дотримуючись історичного погляду на сутність держави і права, М. Муравйов побудував свій «Проект Конституції» у народовладних традиціях Київської Русі. У IV главі «Про народне віче» (ст. 59) він сформулював концепцію народовладдя, у структурі якого виокремив Верховну Думу і Палату народних представників. Власне ці дві інституції народовладдя, на його думку, і повинні бути наділені законотворчими функціями. П. Пестель, на противагу М. Муравйову, в історії держави і права Київської Русі знаходить витоки народоправства у двох державно-правових інститутах: народне віче і Руська правда. Таким чином, концептуальні підходи М. Муравйова і П. Пестеля до проекту нової держави і права Росії сповнені історичними традиціями, які споріднюють державну культуру і народ та становлять основу для спадкоємності державних інституцій, забезпечують націогенез та національно-державну ідентичність.

Декабристи дали приклад позитивного державотворення, показали на практиці, що дійсно наукова думка може бути водночас і критичною, і конструктивною та оригінально-самостійною, піднесли ідею народовладдя у формі народного віча до філософської рефлексії. Вони, на відміну від ідеологів більшовизму і деяких сучасних вітчизняних політиків, не задовольнялися лише критично-негативним розвінчанням Російського деспотичного монархізму, а пішли далі в позитивному націотворчому напрямку, вказавши на попередній розвиток державних інститутів влади і права, зокрема віча і Руської правди Київської доби, розвинули їх у позитивному сенсі й пристосували до нових реалій.

Декабристи у своїх проектах конституції майбутньої держави і права Росії доволі часто вживали з великої літери слова «Народне Віче» і «Руська Правда», але не у давньому значенні, яке сформулося в Київській Русі, а в цілком новому філософсько-правовому розумінні, адекватному своєму часу. Зокрема, П. Пестель вкладає до змісту «Руської Правди» поняття громадянського суспільства і вказує на необхідність сталої рівноваги в обов'язках і правах влади і громадських інститутів заради благочинної діяльності [10, с. 78–79].

Обидва проекти конституції М. Муравйова і П. Пестеля співзвучні у тому, що державно-правове життя народу Росії бачилося їм тим різновидом народовладдя, в якому субстанціональною домінуючою основою виступає спільна добродійна воля народу, а влада полягає не в тому, щоб контролювати поведінку і діяльність громадян, а в тому, щоб зберегти внутрішню цілісність, мир, рівновагу прав і обов'язків. Незважаючи на те, що перша половина XIX ст. у Російській імперії не стала добою глибокого, всебічного і потужного філософсько-політичного та правового мислення, як це було в Англії, Франції чи Німеччині, мислителі Росії і України спромоглися високо піднести планку своїх науково-теоретичних філософсько-правових пошуків, наголосити на своєму політичному і етичному завданні змінити деспотичну монархічну владу Росії на демократичну. Саме яскравість і сміливість праць з конституційного права М. Муравйова і П. Пестеля відродили живу історичну ідею народовладдя Київської Русі і привнесли її в суспільно-політичну свідомість російської та української спільноти, особливо в допитливий розум молодого покоління, розширили ретроспективний і перспективний обрій державно-правової демократичної думки.

У політично самоорганізованому русі декабристів показовою була боротьба за права народу на свободу, приватну власність, гідне життя і, найголовніше, за долю народу і держави, у ході якої інтелігенція формувала у собі почуття політичної відповідальності. Складні економічні, політичні, соціальні та духовні процеси в кріпосній імперській Росії формували у суспільстві зростаючу протестну напругу, яка поступово переходила від селянських повстань до відкритої критики деспотизму монархічного режиму. Базовою основою політичних конфліктів було закріпачене становище селян, їх незахищеність законом від поміщицького свавілля. П. Пестель в «Руській Правді» піддав нищівній критиці самодержавно-кріпосницький⁴ устрій Росії. Проаналізувавши становище та повноваження інститутів влади і народних мас, він дійшов висновку, що ситуацію в державі можна виправити лише революційним шляхом. В. Ленін дав досить високу оцінку декабристському руху, коли писав, що вони були в той час «найвидатнішими діячами дворянського стану російської визвольної боротьби», «кращими людьми із дворян», які своїми ідеями і практикою «допомогли розбудити народ» [4, с. 93].

Справа вчених-істориків – не діагностувати суперечності між владою і народом у конкретних випадках масових повстань селян і робітників у Росії та Україні, що на той час збурили все суспільство, а дати їм наукові визначення в загальній філософсько-правовій думці, дослідити можливі шляхи реконструкції державного устрою в інтересах народу та організацію реальної практичної боротьби. Незважаючи на те, що повстання декабристів було придушене царським урядом, ймовірно, через те, що вони не до кінця усвідо-

млювали спроможність своєї революційної сили, традиція революційно-демократичної боротьби народів Росії випродукувала ціле історичне дійство. П. Пестель, звинувативши царський уряд і дворянство у тяжкому становищі народу Росії, вказав на антинародну суть самодержавства і висунув положення про необхідність республіканського устрою. Він не вдовольнився лише критикою самодержавства, назвавши його «нестерпним зловладдям», а пішов далі – розробив проект державного устрою на засадах народовладдя [11, с. 227].

І останнє: існує упереджена оцінка проблеми дистанції між декабристами і народом, яку дав В. Ульянов-Ленін, вказавши, що перші були страшенно далекі від другого. Насправді аналіз рівня політичної самосвідомості тогочасного населення імперії доводить протилежне – далеким від декабристів був власне народ. Декабристи мали на меті реконструювати державне життя, наблизити усі правові норми та інститути влади до інтересів і життя народу. Так, на думку дослідників, П. Пестель розумів прагнення численних неросійських народів до незалежності, вважав його цілком закономірним і природним. Однак, він вважав, що народи, які входять до складу Російської імперії, за винятком польського, не готові до самостійного, незалежного політичного існування, а відокремлення призведе до втрати самостійності та підкорення їх іншими державами» [11, с. 227]. Причина такого філософсько-правового бачення майбутнього П. Пестелем полягла в тому, що на тогочасному рівні політичного розвитку окремі народи імперії, окрім поляків, ще чи вже не мали живого досвіду державної організації, тому вони самотужки не здатні були до створення власної держави.

Загалом конструктивна філософсько-правова рефлексія над монархічним устроєм Російської імперії теоретиків декабристського руху визначає пріоритети історії цієї держави, провідним з яких спочатку була груба сила, потім «із століття до століття, із царства до царства був «прогрес» у зміцненні абсолютизму, деспотизму, закріпачення селян, придушення свободи. Іван Грозний, Петро I, Катерина II, насамкінець, Микола I, передавали цю естафету один одному, а необмежена сила уряду, заснована на вікових традиціях рабства і віропідданства, приниження особистості й людської гідності, на темноті й невігластві народу, освячена церквою, підперта багнетами, охопилася густою мережею жандармів, шпигунів, наушників» [5, с. 96–97].

Представники дворянського революційно-демократичного руху Росії першої половини XIX ст., узагальнивши хід державно-історичних подій, прийшли до переконання, що деспотизм і монархія Росії мають бути знищені та замінені народовладдям у формі республіки. Вони усвідомили, що уся слов'янська людність Росії має бути залучена до найрозумнішого, найдосконалішого та наймогутнішого народовладного чинника.

Для сучасного розуміння українського національно-державницького життя важливим є те, що декабристи чи не вперше розкрили історію Росії як імперської деспотичної держави. У своїх поглядах на царювання династії Рюриковичів- Романових вони наголошували на зневажливіму і ворожому ставленні влади до народу, особливо до селян і освіченої, прогресивно мислячої інтелігенції, варварській байдужості до повсякденного життя людей. О. Пушкін неодноразово зазначав, що Петро I зневажав людство, може більше, ніж Наполеон. О. Герцен, коментуючи слова О. Пушкіна, писав: «Петро I – найповніший тип епохи, тобто покликаний до життя геній-кат, для якого держава була все, а люди – ніщо» [5, с. 102–103].

Марксизм своїм ідеалом пролетарської єдності затьмарив думку декабристів про роль освіченої соціальної верстви у розбудові народної республіки, що свого часу в масовій свідомості сприяло ствердженню стереотипа партійного вождівства виник культ вождів. Тому не дивно, що значна частина сучасного українського суспільства вірить у творчу силу партійних лідерів. Цей феномен є закономірним розвитком екзистенції вождівської ідеології в суспільну свідомість та традиції культу влади. Декабристи усвідомлювали, що у процесі формування основних інститутів влади в демократичній республіці доволі важливу роль у єднанні народу та формуванні у його свідомості державницького ідеалу відіграє історико-культурний контекст. В. Франкл писав: «Людський пошук смислу є первинною силою життя, а не «вторинною раціоналізацією» інстинктивного потягу» [12, с. 154]. Використання декабристами в душі державницької культури Київської Русі терміна «віче» для іменування вищого інституту державної влади – «народного віча», для народу означало переосмислення його місця в державній системі. Можна сказати, що сьогодні в Україні назва «Верховна Рада» для іменування законодавчої гілки влади до певної міри входить у суперечність зі своїм формально-нормативним контекстом, адже ця назва несе в собі обтяжену радянською спадщиною форму, змістом якої була узурпована компартією вождівсько-тоталітарна влада.

Якщо в наш час йдеться про реформування конституційних засад устрою України, то можна подумати над тим, щоб відтворити назву, яка відповідає ідеї народовладдя і надбанням державницьких традицій, як це одразу ж зробили усі держави колишнього СРСР, у тому числі й сама Росія. На сьогодні лише Україна зберігає незмінною від часів СРСР назву свого законодавчого органу. На нашу думку, у процесі конституційних змін доцільно перейменувати Верховну Раду України на Законодавче Віче України. Ця назва, через уже згадані конституційні проекти декабристів, тягнє до української національної демократичної ментальності та сприяє розкодуванню смислів Києворуської держави і права. Водночас пропонуємо змінити всю структуру назв державних інститутів, які несуть більшовицьке слово «рада», на «віче», приміром – Віче Київ-

ського міського самоврядування. Терміни «віче» та «Руська правда» не мають на рівні суспільної свідомості негативної конотації та можуть слугувати у сучасній українській державній рефлексії зануренням до витоків української національної держави і права. Назва «Верховна Рада України», попри вживання самого слова «рада» у козацьку добу і в період Центральної Ради, з огляду на більшовицько-радянське минуле сприймається як щось відірване від національного українського державотворчого коріння, національних імперативів і традиційної культури. Ця по суті більшовицька назва для одного з основних інститутів влади України поза сумнівом справляє підсвідомий тиск на поведінку парламентарів, відтворюючи ситуацію однопартійного гегемонізму.

Список літератури: 1. Смолій В. Парадокси історичного пізнання (замість передмови) / В. Смолій, Ю. Левенець // Україна : політична історія. XX – початок XXI століття / редрада: В. М. Литвин (голова) та ін. – К. : Парламентське вид-во, 2007. – С. 11–14. 2. История философии : в 4 т. / под ред. М. А. Дынича и др. – М. : Изд-во АН СССР, 1957. – Т. 1. – 718 с. 3. Плеханов Г. В. Новый защитник самодержавия / Г. В. Плеханов // Избранные философские произведения : в 5 т. – М. : Госполитиздат, 1956. – Т. 1. – С. 382–416. 4. Ленин В. И. Из прошлого рабочей печати в России / В. И. Ленин // Полное собрание сочинений : в 55 т. – Изд. 5-е. – М. : Изд-во полит. лит., 1973. – Т. 25. – С. 93–101. 5. Волков Г. Н. Три лика культуры / Г. Н. Волков. – М. : Молодая гвардия, 1986. – 335 с. 6. Радищев А. Н. Опыт о законодательстве / А. Н. Радищев // Полное собрание сочинений : в 3 т. / под ред. Н. К. Пиксанова, В. А. Десницкого, Д. С. Бабкина и Б. Б. Кафенгауза. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – Т. 3. – С. 5–27. 7. История философии в СССР : в 5 т. – М. : Наука, 1968. – Т. 2. – 602 с. 8. Кириевский П. В. О древней русской истории / П. В. Кириевский // Москвитянин. – 1845. – № 3. – С. 3–28. 9. Муравьев Н. М. Проект конституции / Н. М. Муравьев // Избранные социально-политические и философские произведения декабристов : в 3 т. – М. : Мысль, 1951. – Т. 1. – С. 299–329. 10. Пестель П. И. Русская Правда / П. И. Пестель // Избранные социально-политические и философские произведения декабристов : в 3 т. – М. : Мысль, 1951. – Т. 2. – С. 73–162. 11. Безродний Є. Ф. Світова класична думка про державу і право : навч. посіб. / Є. Ф. Безродний, Г. К. Ковальчук, О. С. Масний. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 400 с. 12. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Мысль, 1989. – 318 с.

Надійшла до редколегії 30.10.2012

Рассмотрены философско-правовые и государственно-политические концепции и взгляды декабристов на трансформацию государственного строя Российской империи. Предложено учитывать разработки декабристов в процессе развития народовластных институтов в Украине и в будущем государственно-правовом устройстве страны.

The philosophical legal and public policy concepts and views of the Decembrists on transformation of the political system of the Russian empire are considered. It is suggested to take into account the developments of Decembrists in the process of development of peoples institutions of power in Ukraine and in the future state and legal system of the country.